

Veiligheid Anders

definitieve versie 11 augustus 2026

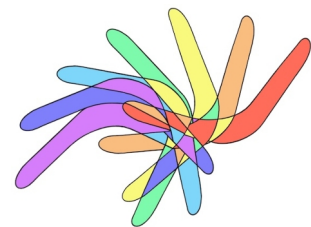
Deze brochure is gebaseerd op het boek *Veiligheid Opnieuw Doordenken* uit 2024. Het boek beschrijft hoe we het veiligheidssysteem in de wereld kunnen veranderen: van militaire veiligheid omschakelen naar *civiele veiligheid*. Zonder grote legers maar wel met actieve deelname van burgers.

Het uitgangspunt is: we zijn pas echt veilig als anderen ook veilig zijn.

Dit boekje begint met een inleiding: waarom schreven we deze brochure. Daarna volgt een korte uitleg van vijf hoofdpunten: de vijf onderwerpen waar civiele veiligheid over gaat. Tenslotte een hoofdstuk over wat je zelf kan doen. Twee bijlagen gaan over geweldloos verzet en sociale verdediging, en over literatuur om verder te lezen.

Werkgroep Inclusieve Veiligheid, augustus 2026

Informatie over onszelf, en over hoe je met ons in contact kunt komen, vind je achterin dit boekje.

1. Inleiding

Waarom dit boekje?

Over de hele wereld willen machthebbers ons laten geloven dat wapens de wereld veiliger maken. Zij denken dat ze met dreigementen en wapens hun zin kunnen krijgen. Machthebbers zetten landen tegen elkaar op. Ze laten ons geloven dat de ene mens belangrijker is dan de andere. Dat er geen vrede kan zijn omdat anderen ons bedreigen. En dat we daarom moeten bewapenen. Maar kun je echt veilig zijn als anderen juist minder veilig worden? Kun je waardig leven als anderen dat niet kunnen? Waar blijft je innerlijk moreel kompas als je zoveel mensonterend geweld ziet?

Op dit moment is er wereldwijd een sterke toename van bewapening. De EU wil 800 miljard euro investeren in militaire verdediging. De Nederlandse regering wil veel meer gaan uitgeven aan het leger. Dit gaat ten koste van de sociale voorzieningen. Ook kan defensie straks allerlei regels opzij zetten. Het leger neemt steeds meer openbare ruimte in gebruik. Draagt dit nu echt bij aan onze beleving van veiligheid?

Inclusieve veiligheid

Het begrip 'veilig' heeft van oorsprong iets te maken met trouw en vriendelijkheid. Een omgeving die je rust biedt. Waar je je in verbondenheid met anderen veilig voelt en veilig dingen kunt zeggen.

Als het in onze huidige samenleving over veiligheid gaat, gaat het juist om wantrouwen en vijandigheid. Om het op afstand houden en bestrijden van wat in onze ogen kwaadwilligen zijn. Van mensen met een afwijkende levensstijl die we gaan mijden. In winkels en openbare gebouwen zien we steeds vaker beveiligers in plaats van behulpzame medewerkers. Vluchtelingen die bij ons een veilig thuis zoeken, worden als veiligheidsprobleem gezien.

En zo komen twee betekenissen van veiligheid tegenover elkaar te staan. Een veiligheid gebaseerd op wantrouwen en buitensluiten. En een veiligheid gebaseerd op vertrouwen en samenwerken. De eerste noemen we *'exclusieve veiligheid'*. Hierbij worden muren opgetrokken tussen groepen mensen en landen. Het gaat alleen om de veiligheid van onszelf of onze groep. De tweede vorm van veiligheid noemen we *'inclusieve veiligheid'*. Er worden juist bruggen geslagen tussen mensen. En we weten dat wijzelf pas echt veilig zijn als ook de ander veilig is.

Exclusieve veiligheid zie je op allerlei niveaus van de samenleving. In onze eigen woonomgeving: normaal met elkaar omgaan is soms al vervangen door elkaar in de gaten houden met camera's. In onze economie: financieel voordeel voor onszelf gaat ten koste van andere mensen en andere landen. In de manier waarop we de aarde behandelen: door onze levenswijze verspillen we grondstoffen en veranderen we het klimaat; daardoor ontstaan ecologische rampen die iedereen bedreigen. En in de internationale politiek: "America first" of "eigen volk eerst" bedreigt al die andere landen en volkeren. Het houdt echte samenwerking tegen en is uiteindelijk dus ook weer gevaarlijk voor onszelf.

Internationale veiligheid

Ook internationaal moet het dus anders. Door over te stappen van exclusief naar inclusief veiligheidsdenken. Door samenwerking met andere landen te zoeken in plaats van confrontatie. Door conflicten aan te pakken met overleg, diplomatie en nieuwe ideeën voor een oplossing. Dat betekent: *van militair veiligheidsbeleid veranderen naar civiel (= niet-militair) veiligheidsbeleid*.

Misschien vind je dit te idealistisch. We hebben immers te maken met verschillende grote problemen tegelijk: oorlogen, klimaat-verandering, armoede, milieu-vervuiling. De toekomst lijkt bedreigend.

Het antwoord hierop: als we eerlijk zijn, beseffen we ergens wel dat geweld en legers geen blijvende oplossingen bieden. Meer wapens en geweld maken de grote wereldproblemen juist erger. Oorlog veroorzaakt honger en drijft mensen op de vlucht. Wapengeweld vernietigt de natuur en het milieu. Hogere uitgaven voor defensie betekenen minder geld voor zorg en onderwijs.

Op wereldschaal zijn we verbonden met elkaar. De problemen van anderen zijn ook onze problemen. Deze problemen kunnen we alleen samen oplossen. Daarom moet het bij internationale veiligheid óók gaan over het aanpakken van de oorzaken van onveiligheid: denk aan economische ongelijkheid en de verandering van het klimaat.

Wat kunnen we doen?

Een ander veiligheidsbeleid is mogelijk. Het boek *Veiligheid Opnieuw Doordenken* noemt een groot aantal ideeën. In hoofdstuk 2 geven we een samenvatting. Deze ideeën kunnen werkelijkheid worden als burgers, actiegroepen en maatschappelijke organisaties (zoals vakbeweging en kerken) ze ondersteunen. Met elkaar kunnen we deze ideeën promoten om van een militair naar een civiel veiligheidsbeleid te komen. We kunnen deze ideeën helpen uitwerken, en politici vragen de plannen in te voeren.

Politici gaan hun manier van denken niet vanzelf veranderen. Dat gebeurt als er een cultuur van vrede ontstaat, als burgers anders gaan denken en doen. Het begint in de eigen buurt (hoe gaan we met elkaar om), en gaat door in de keuzes die we maken (bijvoorbeeld politiek) en acties die we voeren (bijvoorbeeld om het idee van inclusieve veiligheid bekender te maken).

Het besef van de grote problemen kan ons onzeker en zelfs bang maken. Dat wordt sterker als we dagelijks beelden van oorlog zien, of als we zelf oorlog hebben meegemaakt. En als wij in paniek raken worden we misschien zelf ook agressief, terwijl we dat helemaal niet willen. Of gaan we anderen belasteren en haten. Of we kijken weg van de narisheid.

Wil je dat niet en zoek je een alternatief, dan is dit boekje gemaakt om je moed in te spreken. Het presenteert geen kant en klare oplossingen, maar wel positieve mogelijkheden. Mensen kunnen ontsnappen uit een destructieve toekomst. We hopen dat je het leest, met elkaar erover praat, ons laat weten wat je aanspreekt en waar je kritiek op hebt. En dan zelf ook mogelijkheden ziet om je te blijven in te zetten voor vrede en een veilige toekomst.

2. De vijf hoofdpunten van civiele veiligheid

Dit zijn de vijf hoofdpunten van civiele veiligheid :

1. *Eerlijke economische samenwerking tussen landen. Eerlijke handel in een duurzame wereld.*
2. *Wereldwijd een cultuur van vrede versterken. Geen land is belangrijker dan het andere. Landen werken samen als partners, en onderhandelen over een nieuwe wereldorde.*
3. *Veiligheid voor alle landen (verdragen, sterke internationale organisaties, bemiddeling bij conflicten, VN politiemacht).*
4. *Burgers betrekken bij vredeswerk en bescherming van de democratie.*
5. *Legers veranderen in een internationale hulpdienst bij rampen.*

In dit hoofdstuk behandelen we de punten een voor een.

2.1. Eerlijke economische samenwerking tussen landen

Waarom is dit belangrijk?

Nu is de wereld niet eerlijk verdeeld. De rijkste 10 % van de mensen zorgt voor 50 % van de broeikas-gassen die de lucht in gaan (CO₂, dat klimaatverandering veroorzaakt). Wereldwijd hebben 735 miljoen mensen honger. Deze ongelijkheid zorgt voor conflicten.

Wat moet er veranderen?

De rijke landen hebben nu te veel macht. Ze gebruiken te veel van de grondstoffen van de aarde. Dit moet anders:

- De verspillende levensstijl in rijke landen moet veranderen
- Rijke landen moeten minder macht krijgen in internationale organisaties
- Westerse landen moeten stoppen met schadelijke export
- Schulden van arme landen moeten worden geschrapt.

Klimaatbeleid is belangrijk voor vrede. Rijke landen moeten minder CO₂ uitstoten. En ze moeten andere landen geld geven voor de strijd tegen klimaatverandering.

Het leger is slecht voor het klimaat

De NAVO-landen zorgen voor veel extra CO₂ door militaire activiteiten. Enkele jaren geleden was dit 200 miljoen ton per jaar. Dat is bijna een-derde van wat heel Duitsland produceert in één jaar. Als we het leger uitbreiden, komt er nóg meer CO₂ in de lucht. Dit is slecht voor het klimaat.

Investeren in ontwikkeling

Ongelijkheid tussen arme en rijke landen geeft conflicten. Mensen vluchten op zoek naar een beter leven. Een slechte economie maakt dat een land instabiel is. Rebellengroepen hebben een kans. Daarom is het belangrijk landen te helpen bij hun ontwikkeling. In de toekomst investeren Europese landen veel geld in de landen in Afrika en het Midden-Oosten:

- Eerlijke handel
- Duurzame energie zoals zonne-energie
- Banen voor mensen
- Betere politie en rechtspraak
- Ondersteuning wederopbouw in landen die met conflicten te maken hebben.

Een voorbeeld: het Desertec-project. Europa investeert in grote zonnepanelen in Noord-Afrika en het Midden-Oosten. Deze landen krijgen energie. Dat helpt de industrie in die landen. Ze gaan economisch vooruit. En ze kunnen energie aan Europa leveren.

Samenwerking met Rusland

Nu staat de Europese Unie lijnrecht tegenover Rusland. Samenwerking lijkt onmogelijk. Natuurlijk moet er een einde komen aan de oorlog in Oekraïne. Een puur militaire oplossing is er niet. En er moet aan de toekomst gedacht worden: hoe kunnen we weer als buurlanden leven? Voor echte civiele veiligheid moeten we hierover nadenken.

Samenwerking kan wel als we de belangen van alle landen erkennen en respecteren. Als we investeren in diplomatie (onderhandelen). En als we kleine stappen zetten om vertrouwen op te bouwen, en echt naar elkaars zorgen te luisteren. Ook burgerinitiatieven zijn belangrijk: bijvoorbeeld vrouwen vredeswerk dat relaties onderhoudt met burgers in beide landen.

De laatste leider van de Sovjet-Unie, Michail Gorbatsjov, stelde voor een “gemeenschappelijk Europees huis” te vormen: alle Europese landen werken samen, zonder in blokken verdeeld te zijn. Dat kan nog steeds: een economische samenwerking, in een gebied van Lissabon (Portugal) tot Vladivostok (Rusland). Dit betekent: goede handel tussen alle landen. En samen werken aan veiligheid (zie hoofdstuk 2.2).

2.2. Wereldwijd vertrouwen opbouwen en vrede sluiten

Het probleem nu

Westerse landen (Europa en de VS) hebben lang de macht gehad in de wereld. Maar ze hebben zich niet altijd eerlijk gedragen. Bijvoorbeeld:

- Oorlog voeren in Irak zonder toestemming VN
- Verschillende normen voor mensenrechten: mensen in bepaalde landen blijken belangrijker dan mensen in andere landen
- Klimaatverandering veroorzaakt, maar niet betalen voor de schade die zij veroorzaken.

Daardoor hebben veel landen weinig vertrouwen in wat westerse landen zeggen.

Wat moet er gebeuren?

Landen moeten met elkaar praten op grond van gelijkheid. Geen land is belangrijker dan het andere. Concrete veranderingen:

- VN-Veiligheidsraad: alle werelddelen moeten eerlijk vertegenwoordigd zijn.
- Rijke landen betalen voor klimaatschade.
- Alle landen erkennen het Internationaal Strafhof. (Dat is een internationale rechtbank die mensen kan straffen voor oorlogsmisdaden. De VS, Rusland en andere landen vinden dat deze rechtbank hun mensen niet mag vervolgen). Ze erkennen ook allemaal het Internationaal Gerechtshof, dat beslist over juridische conflicten tussen landen.
- Het Westen erkent dat het geen schone handen heeft. Westerse landen zijn mede-schuldig aan het ontstaan van oorlogen. Ook steunen ze soms machthebbers die mensenrechten schenden.

Democratie binnen en tussen landen

Als meer mensen meedenken en meedoen, lossen we conflicten beter op zonder geweld. In onze eigen samenleving moeten we grote problemen niet aanpakken met controle en macht op één plek. Een veerkrachtig systeem ontstaat door:

- Vrije meningsuiting
- Vrije pers
- Open debatten
- Geen centrale controle, maar macht verdelen

Tussen landen is het volgende nodig:

- Eerlijke dialoog
- Erkennen dat landen verschillend zijn
- Nieuwe wereldorde samen onderhandelen
- Respect voor zelfstandigheid van andere landen
- Samenwerken als partners

Nucleaire ontwapening

Er zijn nog steeds kernwapens in de wereld. Dit is heel gevaarlijk. Wat moet er gebeuren:

- VS en Rusland onderhandelen om van alle kernwapens af te komen (zij hebben 90 procent van alle kernwapens)
- Andere landen die ook kernwapens hebben doen ook mee
- Europa ondertekent het verbod op kernwapens (het TPNW verdrag)
- Geld dat nu naar wapens gaat, besteden aan vrede. Een goede afspraak is: besteed elk jaar twee procent van het defensie-geld aan vrede.

Van NAVO naar OVSE

Nu werkt Europa vooral met de NAVO. Dat is een militaire organisatie. In de toekomst moeten we meer werken met de OVSE. Dat is de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa. De OVSE heeft geen leger. Waarnemers van de OVSE houden toezicht bij conflicten en bij verkiezingen. Binnen de OVSE wordt overlegd over wapenbeheersing, over het voorkómen van conflicten, en over samenwerking tussen landen.

Belangrijke stap: een veiligheidsstructuur maken waar Rusland ook bij hoort. Dat betekent gezamenlijke afspraken die ervoor zorgen dat de landen veilig zijn. Niet meer twee blokken (NAVO tegenover Rusland), maar samen werken aan veiligheid en elkaar vertrouwen. Niet-militaire organisaties zoals de OVSE zijn belangrijk. Het is goed als vrouwen een grotere rol krijgen. Ook organisaties van burgers helpen om wantrouwen te verminderen. Een manier hiervoor is: '*vredeslogica*' toepassen.

Vredeslogica betekent: proberen om de andere partij te begrijpen. Erkennen dat het conflict ingewikkeld is. Toegeven dat je zelf ook fouten hebt gemaakt. In paragraaf 2.3 lees je meer hierover.

Dit geldt ook voor het Midden-Oosten. Daar kan een organisatie ontstaan die vergelijkbaar is met de OVSE. Ook voor China geldt: niet confrontatie, maar respect en samenwerking.

2.3. Veiligheid voor alle landen

Wat is civiele veiligheid?

civiele veiligheid betekent: jouw veiligheid hangt samen met de veiligheid van anderen. We kunnen alleen samen veilig zijn. Niet tegenover elkaar, maar mét elkaar.

We erkennen dat landen verschillend zijn. Dat is oké. Het doel is dat landen in vrede leven. Ze houden rekening met elkaars belangen, ook al hebben ze andere ideeën. *Vredeslogica* helpt daarbij.

Vredeslogica is een manier van denken. Het heeft vijf onderdelen:

1. Geweld voorkomen: zorgen dat conflicten niet uit de hand lopen
2. Conflicten op een goede manier aanpakken: begrijpen wat alle partijen willen, en ook eerlijk kijken naar je eigen gedrag
3. Dialoog: nadruk op overleg, onderhandelen en samenwerken
4. Universele normen: internationale verdragen volgen; je houden aan basisregels waar alle landen het over eens zijn
5. Leren: leren van fouten, en besluiten veranderen als het nodig is

Nu werkt veiligheidsbeleid zo: landen denken vooral aan hun eigen belang. Ze beschermen dit belang overal ter wereld, ook met het leger. Andere landen mogen hier geen kritiek op geven. Dit kan niet langer zo.

Concrete stappen

In de komende jaren moeten deze dingen gebeuren:

- In het veiligheidsbeleid van de EU doen sommige landen alleen nog mee aan niet-militaire acties
- Elk jaar miljarden euro's investeren in een internationale politiemacht, die op kan treden bij conflicten
- 50.000 burger-vredeswerkers binnen de OVSE
- VN-vredesapparaat uitbreiden met internationale politie en vredeswerkers
- Elk jaar 15.000 mensen trainen in het vreedzaam oplossen van conflicten
- Landen zoals India en Brazilië meer invloed geven in de Verenigde Naties
- VN hervormen: een veiligheidsraad maken voor elk deel van de wereld; invloed voor leden van parlementen (zeg maar: de Tweede Kamer) uit alle landen

Wat doen landen die kiezen voor civiele veiligheid?

- Ze zetten zich in voor VN-vredesmissies
- Ze willen een VN-politiemacht
- Ze willen oorlog verbieden en legers afschaffen
- Bij conflicten zetten ze neutrale politie-eenheden in
- Vredeslogica is het uitgangspunt

Duitsland en Nederland kunnen als voorbeeld dienen. Het geldt dat nu naar het leger gaat, gaat dan naar diplomatie (onderhandelen), ontwikkelingssamenwerking en versterking van OVSE en VN.

Er is al veel gedaan om samen aan vrede en veiligheid te werken. Bijvoorbeeld verdragen over milieu en internationaal recht, het verbod op chemische wapens, en vredestroepen van de VN. Dit zijn bouwstenen voor civiele veiligheid. Kleinere landen spelen daarbij een belangrijke rol. Het zijn

bondgenoten. De westerse landen zien dat nog te vaak over het hoofd. Het is belangrijk dat er meer samengewerkt wordt tussen alle landen.

2.4. Burgers betrekken bij vredeswerk en bescherming van de democratie

Sterke samenleving

Wat is democratie? Het is samen beslissen. Het is werken met argumenten en kennis van feiten. Het is respecteren van de wet. Leiders weerstaan die niet geloven in wetten en regels, maar die hun macht misbruiken.

Onze maatschappij wordt sterker en veiliger als we leren om zonder geweld conflicten op te lossen. Onderwijs en trainingen in geweldloze methoden zijn belangrijk. Ook kunnen we leren ons beter te verdedigen tegen bedreigingen van onze vrijheid en democratie. Die bedreigingen kunnen van buiten komen (andere landen), maar ook van binnen ons eigen land. Verdediging kan zonder wapens. We kunnen leren hoe we maatschappelijke weerbaarheid kunnen organiseren: op een geweldloze manier de maatschappij sterker maken. Op die manier maken we onze democratie bestand tegen bedreigingen.

Civiel vredeswerk

In civiele veiligheid is civiel vredeswerk erg belangrijk (civiel = niet-militair).

Op scholen:

- Lessen in geweldloze communicatie
- Training in bemiddeling
- Leren omgaan met conflicten

Voor volwassenen:

- Professionele opleidingen tot vredeswerker
- Vredesacademies
- Bemiddelingscentra

De overheid:

- Steunt burger-vredeswerk
- Gebruikt geld van defensie voor vredeswerk
- Versterkt maatschappelijk werk (sociale achterstanden aanpakken; verspreiding van vijandsbeelden tegengaan)
- Bestrijdt oorzaken van vluchten (zoals armoede)

Wat werkt beter: geweld of geweldloosheid?

Wetenschappers hebben onderzoek gedaan naar meer dan 600 revoluties en pogingen onafhankelijkheid te krijgen. De conclusie:

- Geweldloze campagnes slagen in 53 % van de gevallen
- Gewelddadige opstanden slagen in 26 % van de gevallen

Geweldloosheid werkt dus twee keer zo goed! (Voor meer informatie: zie de bronnen genoemd in bijlage 2 achterin dit boekje).

Waarom werkt geweldloosheid beter?

- Meer mensen kunnen meedoen (niet alleen sterke, jonge mannen)

- Het roept minder tegengeweld op
- Veranderingen blijven langer bestaan
- Landen blijven vaker democratisch

Vrouwen spelen een belangrijke rol in vredesprocessen. Het onderzoek toont aan: als vrouwen meedoen, komen er vaker duurzame oplossingen. Voorbeelden: Noord-Ierland en Liberia. Belangrijk: het gaat niet om het aantal vrouwen, maar om hun invloed.

In bijlage 1 achterin dit boekje kun je meer lezen over geweldloos verzet. Het gaat ook over sociale verdediging: manieren voor burgers om de democratie te beschermen.

2.5. Legers veranderen in een internationale hulpdienst

Een wereldwijde trend

De omschakeling naar niet-militair veiligheidsbeleid is geen nieuw idee. Over de hele wereld gebeurt dit al lang:

- Sinds 1945: Europese landen lossen conflicten op met overleg in plaats van geweld. Voorbeelden: de Europese Unie, de Raad van Europa, de OVSE.
- VN heeft in 2015 Duurzame Ontwikkelingsdoelen vastgesteld. Die doelen zeggen dat voorkomen van conflicten belangrijk is.
- Door de eeuwen heen wordt geweld steeds minder aanvaardbaar gevonden. Er zijn regels gekomen voor oorlogsvoering. Slavernij (ook een vorm van geweld) wordt nu gezien als misdaad tegen de menselijkheid. Mensenrechten beschermen tegen geweld.

Op dezelfde manier wordt nu duidelijk: militair geweld is zinloos en geeft juist méér problemen. Tegen veel gevaren kan een leger niets doen:

- Klimaatcrisis
- Cyberaanvallen
- Pandemieën zoals corona

Ook groeit het inzicht: nog nooit is een conflict echt opgelost met militaire middelen.

Wat gaat er veranderen?

Landen die kiezen voor civiele veiligheid gaan hun verdediging fundamenteel veranderen:

Het leger wordt omgevormd:

- Een deel wordt Internationale Technische Hulpdienst: wordt ingezet bij rampen en noodhulp
- Veel militairen worden omgeschoold

Ze gaan werken bij:

- Politie
- Milieubescherming
- Rampenbestrijding
- Ministerie van Buitenlandse Zaken
- Gezondheidszorg
- Armoedebestrijding

Het geld:

- Miljarden euro's komen vrij
- Dit gaat naar duurzame ontwikkeling en vredesopbouw

De wapenindustrie:

- Stopt met wapens exporteren
- Schakelt om naar niet-militaire productie
- Maakt bijvoorbeeld materialen voor de Internationale Technische Hulpdienst

Argumenten voor omschakeling – waarom legers afschaffen?

Er zijn veel argumenten waarom deze omschakeling nodig is:

1. Wensdenken werkt niet

Oorlogen verlopen altijd anders dan verwacht. Voorbeelden: Afghanistan, Irak, Libië, Oekraïne, Iran. De verwachte snelle overwinning komt niet. De gevolgen zijn een ramp. Onderzoek toont: als militairen ingrijpen in een oorlog om burgers te beschermen, helpt dat minder dan verwacht.

2. Kritiek op inzet van het leger (bijvoorbeeld NAVO troepen in een oorlog buiten Europa)

Er zijn veel problemen:

- De doelen zijn vaak onduidelijk
- Onschuldige burgers komen om
- Soldaten komen in levensgevaarlijke situaties
- Er is vaak geen plan wanneer en hoe de oorlog moet stoppen
- Het is ontzettend duur
- Voorbeelden: Afghanistan, Srebrenica

Militair geweld escaleert vaak. Conflicten worden erger in plaats van opgelost. Democratie kan niet met geweld worden opgelegd. Regime-veranderingen van buitenaf werken niet.

3. Terrorisme bestrijden zonder leger

Er wordt gezegd: we hebben een leger nodig tegen terroristen zoals IS. En om genocide te stoppen. Maar: er zijn veel betere manieren om terrorisme te bestrijden dan met geweld. Sinds 2001 heeft de 'oorlog tegen terrorisme' alleen maar meer terrorisme veroorzaakt. De enige winnaar: de wapenindustrie.

Wat werkt wel om terrorisme te bestrijden?

- Laat zien dat terroristen niet voor hun groep spreken. De meeste mensen uit hun eigen gemeenschap zijn tegen geweld.
- Geef strijders de kans om over te stappen
- Pak hun geld af: stop hun handel in olie, drugs en gestolen goederen
- Train lokale gemeenschappen in vreedzaam verzet
- Pak de wortels van radicalisering aan: armoede, ongelijkheid, racisme, vooroordelen

4. Voorbeeld Gaza

Gaza laat zien hoe een geweldspiraal ontstaat: onderdrukking → geweld → meer onderdrukking → terreur → genocidaal geweld.

Het resultaat: in duizenden harten is haat gezaaid, aan beide kanten. De wortels van terrorisme, antisemitisme en anti-Palestijns denken zijn versterkt in plaats van verzwakt.

5. *Volkerenmoord voorkomen*

Veel mensen zijn ervan overtuigd dat militair geweld soms nodig is om genocide (volkerenmoord) te voorkomen. Maar in werkelijkheid komen militaire acties altijd te laat, of ze bereiken niets. Vaak wordt er helemaal niet ingegrepen.

Voorbeelden: Rwanda, Darfur in Soedan, Gaza, Srebrenica. Ook de oorlog tegen Nazi-Duitsland voorkwam niet dat zes miljoen Joden werden vermoord.

Geweldloos verzet van gewone burgers kan mensen echt beschermen. Tijdens de Tweede Wereldoorlog heeft dit honderdduizenden Joodse levens gered. Bijvoorbeeld in Frankrijk is 75 procent van de joden gered door hulp van burgers. Zie verder bijlage 2 achterin het boek *Veiligheid Opnieuw Doordenken*.

6. *Geweldloos verzet werkt beter dan geweld*

Geweldloos verzet heeft twee keer zo vaak succes als gewapende opstand. Een geweldloze beweging trekt veel meer mensen aan (soms honderdduizenden). Omdat gewone burgers makkelijker meedoen.

Landen waar het verzet geweldloos was, blijven vaker democratisch. En er is minder kans dat (opnieuw) een burgeroorlog ontstaat.

Deze feiten laten zien: het vaste idee dat geweld nodig is om verandering te krijgen, klopt niet.

3. Wat kunnen we doen?

3.1. Anders gaan denken

Veel mensen geloven dat geweld nodig is. Ze denken: ik moet mijn familie en land beschermen met geweld. Dit idee zit diep in onze cultuur en opvoeding. De media versterken dit met angstbeelden.

Vijandbeelden leiden vaak tot agressie. We zien dit bij oorlogen in Oekraïne, Gaza en Soedan. Ook terreurgroepen zoals IS spelen in op angst. De overtuiging dat geweld uiteindelijk redt, is heel sterk. Het is een bijna heilig geloof.

Hoe kunnen we dit doorbreken?

- We moeten ons bewust worden hoe angst ons beïnvloedt.
- We moeten ervaring opdoen met gewelddoos oplossen van oorlogen, conflicten en ruzies.

Zie ook hoofdstuk 3.4.

3.2. Een ander economisch systeem

Onze economie is niet eerlijk. Grondstoffen zijn ongelijk verdeeld. Dit leidt vaak tot conflicten. Landen gebruiken hun legers om grondstoffen in bezit te krijgen. Denk aan: zeldzame mineralen, olie en gas, water. Dit gebeurt ook in het Nederlandse veiligheidsbeleid.

Er is een onjuist idee: oneindige economische groei is mogelijk. Dit is niet waar. Oneindige groei veroorzaakt schade aan het milieu en klimaat. Het draagt bij aan het uitbuiten van mensen in lage-lonen landen. Het draagt bij aan ruzies tussen landen en tussen groepen.

Alleen als de handel tussen landen goed is voor de natuur én eerlijk is voor mensen, blijven alle landen veilig. Dan gaat het goed met iedereen.

Wat kunnen we doen:

- Steun actiegroepen en politieke partijen die duurzaamheid willen, die mensenrechten willen beschermen, en die werken aan een eerlijke economie.
- Kijk wat je zelf kunt doen, met burens, wijk, dorp of stad. Er zijn heel veel plaatselijke initiatieven: vergroening van je buurt, lokaal voedsel kopen, gebruikte spullen hergebruiken, energie-coöperaties die plaatselijk energie opwekken of opslaan, en veel meer. Al die initiatieven van onderop maken samen dat het economisch systeem verandert.
- Als ambtenaar, wetenschapper, politicus of werknemer in een bedrijf heb je invloed: denk en praat mee over mogelijkheden de economie een beetje eerlijker en duurzamer te maken.

3.3. Politieke verandering

Veel landen zien militaire macht als dé manier om veiligheid te bereiken. Dit maakt overleg en samenwerking moeilijk. Deze manier van denken kan veranderen. Stap voor stap moeten we internationale organisaties sterker maken. Een voorbeeld is de OVSE (Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa). De OVSE heeft geen troepen, en werkt via overleg en waarnemers. En burger-vredesteams moeten een grotere rol krijgen. Zij moeten versterkt worden.

Er zijn voorbeelden van landen zonder leger: Costa Rica en IJsland. Costa Rica kan in principe een beroep doen op steun van andere landen. Maar belangrijker is dat het land veel meer geld kan uitgeven aan onderwijs en zorg, omdat er geen geld voor een leger nodig is. Ook speelt Costa Rica een rol als conflictbemiddelaar en vredesbevorderaar.

Vredesbewegingen, burgerbewegingen en religieuze organisaties kunnen nu al actie ondernemen. Ze kunnen vragen: laten we opnieuw nadenken over het leger. Ze kunnen pleiten voor minder vertrouwen op militaire middelen. Vlak na de Tweede Wereldoorlog was dit normaal. Maar nu vinden steeds meer politici het leger weer belangrijk.

Veel mensen denken misschien: ik heb geen invloed op defensie-beleid. En politici en militairen vinden het wel makkelijk dat burgers zich er niet mee bemoeien. Daarom is het juist nodig dat gewone mensen zich uitspreken. Oorlog is geen oplossing. Bewapening kost heel veel geld. Dit gaat ten koste van sociale voorzieningen. We moeten terug naar een niet-militair veiligheidsbeleid. En kiezen voor vreedzame oplossingen.

Wat kun je doen:

- Een tegengeluid laten horen. Is het wel normaal om andere landen alleen als vijand te zien? Helpt bewapening wel, of maakt het de gevaren alleen groter? Is het oké dat internationaal het recht van de sterkste geldt? Je kan er met anderen over praten. Elke verandering begint bij vragen stellen: is dit wel normaal?
- Je kan je stem laten horen door een poster op te hangen, aan een demonstratie mee te doen, een brief aan de krant te schrijven, door je aan te sluiten bij een vredesgroep in de buurt.
- Als werknemer bij de overheid, een bedrijf of universiteit kun je invloed uitoefenen. Wees je bewust van wat er speelt. Draagt een nieuwe ontwikkeling op je werk bij aan veiligheid? En wat voor soort veiligheid?
- Vergroot je kennis over alternatieven voor bewapening en het leger. In de vredesbeweging is veel informatie en inspiratie beschikbaar. Om een paar onderwerpen te noemen:
 - kennis over geweldloos verzet en sociale verdediging
 - voorstellen voor een ander veiligheidsbeleid in Europa; deze gaan ook over Oekraïne en over de relatie met Rusland
 - ideeën over een beter werkende Verenigde Naties

Aan het eind van deze brochure vind je een aantal links om verder te lezen. Help om deze ideeën te bespreken en verder te verspreiden. Politieke verandering begint als zo veel mogelijk mensen weten dat een alternatief bestaat, en als ze daarover praten.

3.4. Burger-vredeswerk en weerbare democratie

Onze maatschappij wordt sterker en veiliger als we leren om conflicten op te lossen zonder geweld. En als we leren hoe we ons geweldloos kunnen verzetten tegen bedreigingen van de democratie. Getrainde burgers kunnen helpen conflicten op te lossen, op buurt-niveau, maar ook internationaal. Alles begint bij de vredescultuur die je in je eigen leven vormgeeft.

Wat kun je doen (zie ook hoofdstuk 2.4):

- Trainingen volgen in geweldloze communicatie, of in bemiddeling bij conflicten
- Meewerken aan vredesacademies en centra voor conflictbemiddeling
- Je verdiepen in methoden van geweldloos verzet, sociale verdediging, en vredeslogica (zie bronnen genoemd in bijlage 2 achterin dit boekje)
- Als individu werk je met hart en ziel mee aan het stimuleren van vredesdenken:
 - je gebruikt een vredestaal
 - je laat aan je familie, vrienden en kennissen zien dat je gelooft in een alternatief voor destructief leiderschap en voor een uitzichtloze wapenwedloop
 - je doet mee aan gesprekken in vredeskringen.

Probeer angst met zachte hand te kalmeren, en bestraf weggijken met geduld, veel lawaai en een feestelijke educatieve cultuur, waarin boosheid er mag zijn, maar niet persoonlijk wordt. Voorkom dat je anderen een moraal oplegt alsof jij beter bent en beter weet.

Fundamentalisme helpt niet, mensen hebben warmte, begrip, humor en lekker eten nodig om zich veilig te voelen. Daar begint de nieuwe wereld.

- Als woongemeenschap (buurt, wijk, stad) organiseer je acties tegen lokaal onrecht, discriminatie en machtsmisbruik. Je kunt ook bijeenkomsten organiseren met deskundigen die voorlichting geven over oprukkend fascisme. Wees waakzaam, zo houd je je eigen leefomgeving gezond.
- Als lid van een arbeidsorganisatie, ondernemingsraad of vakbond kun je je bemoeien met milieubeleid, grensoverschrijdend gedrag en personeelsbeleid. Steun de klokkenluiders openlijk en ontspannen. Deel en vraag informatie over de effecten van wat jullie produceren en regelen. Bemoei je met het beleid. Leer hoe je pal kunt staan tegen machtsmisbruik in organisaties, vraag medewerking van anderen, vraag deskundige hulp als het verzeekt. Vecht voor ruimte om helder na te blijven denken en niet te buigen voor goden van geld en de valse belangen van de korte termijn.
- Als lid van een maatschappelijke organisatie (geloofsgemeenschap, schoolbestuur, vrijwilligerswerk, actiegroep) voed je de energie in de groep met warmte en vriendelijkheid. Het is ook belangrijk het idealisme en de missie van de hele groep actief en jong te houden. Vermijdt moeizame vergaderingen, lange preken en ingewikkelde beleidsstukken, maar zoek naar eenvoud. Eenvoud is dat je ziet wat nodig is, dat je zegt wat je ziet en voelt, en dat je doet wat je voelt dat nodig is. Zet je verlangen naar compassie en rechtvaardigheid om in zichtbare actie buiten je eigen groep. Want deze ruimtes zijn broedkamers voor positieve vrede, van het vermogen om buiten bestaande kaders om een weg te zoeken, van het kritisch denken, van solidariteit met wie kwetsbaar is. De uitdaging is om de balans

tussen idealisme en saamhorigheid te vinden. Niet gemakkelijk. Verhalen, zingen en andere rituelen helpen daarbij.

Bijlage 1. Geweldloos verzet en sociale verdediging

Zonder geweld omgaan met conflicten

Dit betekent: beschermen tegen (mogelijk) geweld, zonder zelf geweld te gebruiken.

Het bestaat uit drie delen:

1. Preventie: voorkomen dat conflicten beginnen (door te onderhandelen)
2. De-escalatie: conflicten stoppen of verminderen
3. Vredesopbouw: de oorzaken van conflicten aanpakken

Bestaande initiatieven

In verschillende landen bestaan al programma's voor civiel vredeswerk. In Duitsland bestaat de Ziviler Friedensdienst. In Nederland, in Groot-Brittannië en in andere landen werkt de organisatie Community Peacemaker Teams (CPT). Ook in Zweden en Oostenrijk zijn organisaties voor civiel vredeswerk. Deze organisaties sturen vredeswerkers naar gebieden over de hele wereld. Zij bemiddelen bij conflicten. Zij brengen een gesprek op gang tussen groepen die met elkaar strijden.

Vorbereiding op sociale verdediging

Wat is sociale verdediging? Dit is geweldloos verzet van de bevolking tegen:

- een militaire aanval van buitenaf
- of een staatsgreep van binnenuit

Het idee: als een leger of dictator een land aanvalt, werkt de bevolking niet mee. Ze verzetten zich zonder geweld. Hierdoor kan de aanvalleur zijn doelen niet bereiken. Uiteindelijk moet hij opgeven. Natuurlijk is dit niet zonder gevaar, en het verzet slaagt niet altijd – maar dat geldt ook voor gewapend verzet. Maar sociale verdediging is verrassend succesvol. De redenen waarom het werkt staan in de volgende alinea's.

Dit is een derde weg tussen geweld accepteren en geweldloos toegeven. Het principe: echte macht komt van de bevolking, niet van geweld.

Hoe werkt geweldloos verzet?

Bewegingen moeten enkele belangrijke regels volgen:

1. Laat zien dat je anders bent dan je tegenstander (een herkenbare eigen identiteit en cultuur, met duidelijke waarden en normen)
2. Krijg veel mensen achter je
3. Schets een aantrekkelijk beeld van de toekomst
4. Blijf geweldloos (dit is het allerbelangrijkst!)

Door geen geweld te gebruiken:

- Blijven mensen aan jouw kant staan
- Kunnen meer mensen meedoen
- Is er meer steun van buitenaf

198 methoden van geweldloos verzet

De Amerikaanse onderzoeker Gene Sharp deed veel onderzoek naar geweldloos verzet. Hij vond 198 verschillende manieren van verzet, en daarna is hij opgehouden met tellen...

Drie soorten verzet:

1. *Protest en communicatie*

- Demonstraties
- Publicaties
- Protestbrieven

2. *Niet meewerken*

- Boycots (niet kopen bij bepaalde bedrijven)
- Stakingen (niet werken)
- Niet gehoorzamen aan onrechtvaardige wetten

3. *Nieuwe structuren opbouwen*

- Democratische organisaties oprichten
- Het oude systeem vervangen

Geweldloos verzet kan werken door:

- De tegenstander overtuigen (hij gaat anders denken)
- Afspraken maken (beide partijen geven wat toe)
- Het systeem kapot maken (door niet mee te werken)

Deze tactieken zijn in veel landen succesvol gebruikt. Ook als de tegenstander geweld gebruikt, censuur toepast of verdeeldheid zaait, kan geweldloos verzet doorgaan. Meer informatie: zie bijlage 2 achterin dit boekje.

Tien algemene regels van geweldloos verzet

Geweldloos verzet gebruikt tien belangrijke regels. Het belangrijkste is: val de tegenstander niet aan op zijn sterkste punt (geweld). Directe gewelddadige confrontaties hebben weinig kans op succes.

Het is moeilijk om te zien hoe onschuldige mensen lijden onder geweld. En het is moeilijk om geen tegengeweld te gebruiken. Maar de geschiedenis laat zien: geweld lost zelden problemen op.

Een ander belangrijk idee is dit: Om te winnen van een aanvaller, moeten mensen hun dagelijks leven zelf kunnen regelen. Ze moeten de aanvaller niet nodig hebben. Daarom is het belangrijk om families, buurtgroepen, bedrijven en scholen sterk te maken. De aanvaller raakt dan zijn macht kwijt.

Belangrijk: doe deze activiteiten heel openlijk. Laat zien dat democratische activiteiten krachtig zijn. Het meest succesvolle middel is: weigeren om samen te werken met de aanvaller.

Ook terrorisme kan met geweldloze methoden worden bestreden. Voorbeeld: Noord-Ierland.

Training in sociale verdediging

Als onderdeel van civiele veiligheid geven landen in de toekomst trainingen aan de bevolking in sociale verdediging.

Ook worden buitenlandse groepen getraind. Dit past bij het werken aan rechtvaardige buitenlandse betrekkingen. Deze trainingen kunnen bijvoorbeeld plaatsvinden in een neutraal VN-opleidingscentrum.

Bijlage 2. Om verder te lezen

Inclusieve veiligheid

Deze brochure is gebaseerd op het boek *Veiligheid Opnieuw Doordenken*. Dit is een uitgebreide studie van veel aspecten van veiligheid zoals die nu georganiseerd is, in vergelijking met hoe het anders zou kunnen. Het bevat zeer veel voorbeelden van positieve ontwikkelingen. Het boek geeft een voorbeeld hoe een land als Nederland of Duitsland in 25 jaar zou kunnen omschakelen van militaire naar niet-militaire veiligheid. Dit boek geeft veel informatie over inclusieve veiligheid. Ook op de websites van de Werkgroep Inclusieve Veiligheid en van de Duitse groep Sicherheit Neu Denken is veel informatie te vinden.

- “Veiligheid Opnieuw Doordenken”, Werkgroep Inclusieve Veiligheid, 2024. Verkrijgbaar in de boekhandel (uitgever GigaBoek, ISBN 97890854853770), of tegen alleen verzendkosten bij Kerk en Vrede. Een pdf versie is [hier](#) beschikbaar.
- Werkgroep Inclusieve Veiligheid: samenveilig.earth
- Sicherheit Neu Denken: www.sicherheitneudenken.de

Boeken over geweldloos verzet en sociale verdediging

- “Vredelievend verzet – hoe een kleine minderheid de wereld kan veranderen”, Erica Chenoweth, M.L. Thieme Uitgeverij, 2023. Dit is een uitvoerig overzicht van onderzoek naar de effectiviteit van geweldloos verzet.
- “Gene Sharp's 198 methods of nonviolent action”, zie <https://wri-irg.org/en/resources/2008/gene-sharps-198-methods-nonviolent-action>. Verwijzingen naar de boeken van Sharp staan in “*Veiligheid Opnieuw Doordenken*” en in bovengenoemd boek van Chenoweth.
- Voorbeelden van geslaagd geweldloos verzet staan achterin het boek “*Veiligheid Opnieuw Doordenken*”. Ook voorbeelden van verzet tegen de vervolging van Joodse medeburgers tijdens de Tweede Wereldoorlog.

Boeken over vredeslogica

- “Friedenslogik verstehen”, Hanne-Margret Birckenbach, Wochenschau Verlag, 2026. Eerdere boeken en artikelen van Birckenbach worden genoemd in “*Veiligheid Opnieuw Doordenken*”.

Enkele links

- Centrum voor Geweldloze Communicatie: www.cnvc.org/nl
- Community Peacemaker Teams: www.cptnederland.nl
- Stichting voor Actieve Geweldloosheid: www.geweldlozekracht.nl en www.geweldloosactief.nl

Over de Werkgroep Inclusieve Veiligheid

In 2016 ontstond de Werkgroep Inclusieve Veiligheid. Deze groep werd bijeengebracht door de Quakers, een vredeskerk. De werkgroep ging aan de slag om ideeën over inclusieve veiligheid te verspreiden.

In Duitsland gebeurde iets vergelijkbaars. De Wereldraad van Kerken zei: denk na over 'rechtvaardige vrede' in plaats van 'rechtvaardige oorlog'. De protestantse kerk in Baden wilde hier serieus mee aan de slag. Ze maakten een werkgroep met mensen uit de vredesbeweging en kerken. Deze werkgroep deed uitgebreid onderzoek. Ze onderzochten: hoe kan Duitsland veranderen van een militair beleid naar een niet-militair beleid? In 2018 kwam het rapport "Sicherheit Neu Denken" uit. Dit betekent: veiligheid opnieuw doordenken.

De Nederlandse Werkgroep Inclusieve Veiligheid heeft het Duitse boek vertaald en aangevuld. Dat werd het boek "*Veiligheid Opnieuw Doordenken*". Dit boek verscheen in 2024 (zie bij 'Verder lezen' hierboven).

De Werkgroep heeft zich aangesloten bij de Nieuwe Vredesbeweging, een bundeling van een groot aantal vredesorganisaties in Nederland. We blijven onderzoek doen, houden contact met internationale organisaties voor inclusieve veiligheid, en organiseren samen met anderen bijeenkomsten.

Neem contact met ons op:

email: info@samenveilig.earth

Websites:

- Werkgroep Inclusieve Veiligheid: samenveilig.earth
- Nieuwe Vredesbeweging: nieuwevredesbeweging.nl

Deze brochure is bedoeld als een uitnodiging tot dialoog.

Nodig ons uit voor een gezamenlijke gedachtenwisseling. Samen maken wij de wereld veiliger en mooier!